

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

מרן יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

סעודה שלישית פרשת

בי תצא תשי"ח

• דרושים ורמזים במצות שלוח הקן •

- מצות שילוח הקן ממחר ביאת אליהו ומשיח • נעו מעגלתיך לא תדע •
- נולד מהול אם יש לו זכות מצות מילה • הטפת דם ברית בנוול מהול •
- רבי יעקב בר ברתיה מעשה חזא • שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות •
- במחר"ם מרוטנבורג: מעשה מצדיק ורשע • הנחת תפילין בחול המועד •
- בתיקוני זוהר: בחול יש ב' אותות תפילין ומילה, ובשבת שבת ומילה •
- הבאת שלום בין איש לאשתו •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשע"ח לפ"ק

יצא לאור ע"י
מערכת "לשון קדשו"
מאנטריאל קאנאדא
1-514-585-3040

קונטרס 71

לשמיעת הדברות קודש:

072-3333419 (בארץ ישראל) 1-718-298-4641

(פון אייראפע 3333419-72-972+)

צו הערן די תורה ס"ג תצא תשי"ח

דרוקט: # → 618 → 5 → 16 (דרוקט אלע נומערן אינאיינעם)

22 מינוט) גאנץ קלאר

ברכת מזל טוב

לרגל שמחת נישואי הבה"ח ישכר בער נ"י
בן הר"ר אברהם צבי זאב (הערשל) שלעזינגער הי"ו
עב"ג בת הר"ר זאב האפמאן הי"ו
זכות רביה"ק זי"ע יגן עליהם, שהזיווג יעלה יפה, ויזכו להעמיד דורות ישרים
ומבורכים, בנחת ובשמחה, לעטרת תפארת אבותם

לע"ג הרב החסיד הישיש

רבי מרדכי ישראל ב"ר אברהם ז"ל געלבמאן
נפטר י"ב אלול תשע"א לפ"ק

•

לע"ג האשה החשובה והצנועה יראת ה' אוצרה

מרת רבקה ע"ה ב"ר אלטער יצחק מאיר ז"ל
אשת הרה"ח ר' אפרים שמואל פעלדמאן ז"ל - נפטרה י"ג אלול תשע"ד לפ"ק
ולע"ג בנה הרה"ג ר' אהרן גרשון מנחם ז"ל פעלדמאן
אשר היה דבוק ומקושר בספרי רביה"ק זי"ע
בן הרה"ח ר' אפרים שמואל ז"ל - אשר שבק לן חיים ביום ח' אלול תשע"ח לפ"ק

זייט א שותף אין די גרויסע קאסטן אָנצוגיין בעבודת הקודש

רופט: 718.673.2199

צו נעמען אַ חלק דורך אונזער אויטאָמאָטישן קרעדיט קארד סיסטעם. יעדע נדבה איז חשוב

KolSatmar.com

קושיות ודיוקים בפרשת שילוח הקן

א

קושיא א

במדרש מביא לכאן דין הטפת דם ברית אצל "נולד מהול",

וצ"ב שייכות דין זה לפרשת שילוח הקן

כִּי יִקְרָא קֵן צִפּוֹר לִפְנֵיהֶּ בְּדֶרֶךְ כָּכָל עֵץ אוּ עַל הָאָרֶץ אֲפֻרְחִים אוּ בִיצִים [וְהָאֵם רִכְצָת עַל הָאֲפֻרְחִים אוּ עַל הַבִּיצִים], לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים. שְׁלַח תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם [וְנָאֵת הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ], לְמַעַן יִיטֹב לָךְ וְהָאֲרֵכֶת יָמִים.

זאָגט דער מדרש (דב"ר ו, א): הלכה, תינוק שנולד כשהוא מהול, מהו שיהא צריך להטיף ממנו דם ברית. כך שנו חכמים, תינוק שנולד מהול צריך להטיף [ממנו] דם ברית [מפני בריתו של אברהם, ומפנין אתה למד, מן התורה] שנאמר (לך יז, יג) **הַמּוֹל יְמוּלָא** [וְלִיד בִּיתָךְ וגו'. וכתוב (שם יא)] וְנִמְלַתֶּם אֶת בְּשׁוֹר עֶרְלַתְכֶם [וְהָיָה "לאות" ברית ביני וביניכם].

(א) ס'איז א פלא ווי קומט אהער די שאלה, [פון] א נולד מהול און הטפת דם ברית, ווי קומט דאָס אהער צו די פרשה פון כי יקרא קן צפור, צו "שילוח הקן".

ב

קושיא ב

עוד במדרש שמצות שילוח הקן ממחר רגלו של משיח וביאת אליהו, וצ"ב השייכות לזה במצוה זו דייקא?

ווייטער שטייט אין מדרש (דב"ר שם, ז), **שְׁלַח תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם [למה שני פעמים], אם אתה מקיים מצות "שילוח", אתה ממחר רגלו של משיח [שכתוב בו שילוח], שנאמר (ישעי' לב, כ) "מְשַׁלְּחִי רֶגֶל הַשּׂוֹר וְהַחֲמֹר.**

דאָס גייט אַרױף [על משיח], משיח ווערט אַזױ אָנגערופֿן. [כמבואר בתנחומא וישלח סימן א בפסוק וְהָיָה לִי "שׂוֹר וְחֲמֹר", "שׂוֹר" זה יוסף, שנאמר (ברכה לג, יז) כְּכֹר שׂוֹרוֹ הֶדְר לִי, "וחמור" זה משיח בן דוד, שנאמר (זכרי' ט, ט) עֲנִי וְרִכֵּב עַל חֲמֹר].

נאָךְ שטייט נאָךְ אַ מימרא (דב"ר שם), [אמר רבי תנחומא] אם אתה מקיים מצות "שילוח", אתה ממחר ביאת אליהו [שכתוב בו שילוח], שנאמר (מלאכי ג, כג-כד) הַנְּנִי "שְׁלַח" לָכֶם אֶת אֱלֹהֵיו [הַנְּבִיא] לִפְנֵי בּוֹא יוֹם ה' [הַגְּדוֹל וְהַנּוֹרָא, והוא יבא ויִנְחֶם אֶתְכֶם, שנאמר] וְהָשִׁיב לָב אָבוֹת עַל בָּנִים וְלָב בָּנִים עַל אָבוֹתָם.

(ב) איז אויך א פלא, וואָס פאַר אַ שייכות האָט דאָס מיט מצות "שילוח", [והגם שדרש כן] ווייל דאָ שטייט דאָס וואָרט [שְׁלַח תְּשַׁלַּח מלשון] "שליחות", גוט, אָבער [אכתי יש להבין] וואָס פאַר אַ שייכות, פאַרוואָס גראַד [=פונקט] 'די' מצוה האָט אַ שייכות אַז ס'איז ממחר די "גאולה", מיט ביאת "אליהו". ס'ליגט עפעס אין דעם.

^א בירושלמי (שבת פרק יט, הלכה ב) רב אמר הַמּוֹל יְמוּל, מיכן נולד כשהוא מהול שצריך להטיף ממנו דם ברית. ומפרש בפני משה שם, ודריש הַמּוֹל שהוא כבר מהול, ימול פעם שנית. וכ"כ במתנות כהונה על המדרש כאן. ובס"ג כי תצא תשי"ח בעיר מאנטריאל, אומר רבינו וולש"ק: שנאמר הַמּוֹל יְמוּל, אז אפילו א נימול ברויך אויך זיין ימול, פונעם טאָפלט לשון דרשנא ער עס.

ג

קושיא ג

במשנה סוף חולין: לא יטול אדם על בנים אפילו לטהרת מצורע, ואח"כ לומר קל וחומר על מתן שכרן של מצות חמורות מן שכר שילוח הקן שהיא מצוה קלה, וצ"ב להבין קישור הענינים די משנה זאגט סוף חולין [בסיום המסכת] (קמב), לא יטול [אדם] 'אדם על הבנים' אפילו לטהר את המצורע². ומה דאך מצוה קלה שהיא פאקט³ [פירש"י, שאין בה חסרון כיס אלא דבר מועט], אמרה תורה למען ייטב לך והארכת ימים, מצוה חמורה לא כל שכן [ששכרה הרבה מאד].

(ג) ויש להבין וואס עפעס א קישור האט דאס [הרישא עם הסיפא], לא יטול אדם [על הבנים] אפילו לטהר את המצורע, און אויף דעם פירט ער אויס מה דאך א מצוה קלה וכו'. ס'איז שווער צו פארשטיין [קישור דברי המשנה].

ד

קושיא ד

במדרש פרשת תשא מסמך מצות ברית מילה למצות שמירת שבת, וצ"ב השייכות [ונאגב דברי המדרש שבקושיא א' שמסמך ברית מילה למצות שילוח הקן, נקדים עוד מדרש שהוא מסמך ברית מילה למצות שמירת השבת].

ס'שטייט אין ילקוט, אין מדרש ילקוט, ילקוט שמעוני אין פרשת כי תשא, [בפסוק] ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם "ברית" עולם (תשא לא, טז), ברית כרותה לו, ואיזהו, זו ברית המילה. - ס'איז דא פשטים אין דעם. - אזוי שטייט אין מדרש.

(ד) דאס איז דאך גאר א הפלא ופלא, וואס איז דאס דער 'שילוב', ווי קומט עפעס ברית המילה צו "שבת".

קושיא ה

בפירוש דברי הילקוט כתב הוית רענן דהוא דורש "לעשות" את השבת, והמשך הכתוב לדורותם "ברית" עולם, לומר דברית מותר 'לעשות' בשבת.

דער זית רענן (על הילקוט, אות לא) פונעם מגן אברהם, זאגט, ער מיינט [במדרש], כאטשיג מ'האט דיך געהייסן היטן דעם שבת, פונדעסטוועגן ווען ס'איז דא א מילה איז עס דוחה שבת.

ולפירוש זה קשה דהדרש סותר משמעות הפסוק "לעשות את השבת", דהיינו לשמור השבת ולא לחללה, ולהדרש הרי אדרבה מילה דוחה את השבת.

(ה) נו איז דאך עפעס ווי א 'מעשה לסתור', וואס ס'איז שווער צו זאגן. ער זאגט [במדרש, שמתחיל בפסוק] "לעשות את השבת" [דהיינו שישמרו את השבת ולא יחללו

² פירוש שאסור לטול אדם שרובצת על הבנים אפילו לצורך קיחת 'שתי צפרים' חיות טהורות, הנצרך לטהרת המצורע. רק חייב לשלח האדם תחלה ואח"כ יקח השתי צפרים מן הבנים בלבד, או מן אחר עם עוף אחר.

³ "אסור" הוא מטבע זול שהיה שוה שמונה או ששה פרוטות (עיין קידושין יב, וב"מ מד: ונא:).

⁴ בילקוט שמעוני (תשא רמז שצא): רבי אליעזר אומר, לעשות את השבת, דבר שהברית כרותה לו, ואיזו, זו מילה. - ובפירוש זית רענן (שם, אות לא): לעשות את השבת. [והמשך הכתוב] לדורותם ברית עולם, זו מילה, מותר 'לעשות' בשבת.

⁵ הוא מלשון המורגל בגמרא להקשות על משנה שמביא מעשה שסותר ההלכה שבמשנה. כגון בסוכה (כז:) דאייתא במשנה אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה, מעשה והביאו רבי יוחנן בן זכאי לטעום וכו' ואמרו העולם לסוכה. והקשה בגמרא "מעשה לסתור". ופירש רש"י, וכי דרך המדברים להביא אחר דבריהם מעשה הסותר את דבריהם, דקתני ירשא אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה, ומביא מעשה דלטיעמת תבשיל צריך סוכה.

אותה], און ער לאָזט אויס [שמסיים המדרש] "בְּרִית עוֹלָם", דער לעצטות אַתּ הַשְּׁבַת איז ברית כרותה לוֹ זו המילה [שדוחה את השבת]. ס'איז דאָך פאַרקערט, ס'איז טאַקע [שצריך] לעצטות אַתּ הַשְּׁבַת [ולא לחללה], אָבער די ברית מילה איז דאָך 'דוחה' שבת, [וקשה] ס'שטייט דאָך 'לעצטות' אַתּ הַשְּׁבַת [ולא לעשות את "המילה" 'בשבת'].

ער דער נועם מגדים איז דאָרטן (בפרשת תשא) מאריך דערין, פרעגט ער' ס'איז אַ פלא, ס'איז דאָך פונקט דער היפוך [ממשמעות הכתוב].

[ועל כן נראה לפרש פירוש חדש ככוונת הילקוט, דבאופן זה לא יהיה הדרש סותר למשמעות הכתוב].

ה

ביאורי הקושיות

הקדמה לביאור קושיא א-ב-ד-ה

בתיקוני זוהר: בפרשת שילוח הקן מרומם בדרך הסוד ענין הגלות ונאולה, גם מרומם דצריך שיהיה לכל אחר שתי "אותות" בכל יום, בימות החול מִצֻּת "תפילין ומילה", ובשבת מִצֻּת "שבת ומילה" נאָר וואָס איך מיינ, מ'זעט דאָ אין די הקדמה פון תיקונים¹ (תיקוני זוהר, דף א:), אין די פרשה פון שילוח הקן וואָס ער דרש'נט דאָרט 'פאָרנט' [=בתחלתן] פאַרשידענע דרשות, וואָס ער דרש'נט דאָ אַט אויף דער גאַנצער פרשה.

און ער זאָגט: כִּי יִקְרָא קֵן "צפור", זה הקדוש ברוך הוא, שנאמר (משלי כו, ח) כְּצֹפֹר נוֹדֶדֶת מִן קִנָּה בֶּן אִישׁ נוֹדֵד מִמָּקוֹמוֹ, [דכביכול] הקדוש ברוך הוא איז אין גלות, [וזהו שנאמר] "שִׁלַּח תְּשַׁלַּח", תְּרִין שְׁלוּחִין, חד מִבֵּית רִאשׁוֹן וְחד מִבֵּית שֵׁנִי.

¹ וז"ל הנועם מגדים (בקושיותיו, בד"ה ושמרו בני ישראל): ותמוה דמה שמירת שבת הוא זה. אדרבה עקירת דחיית שבת הוא. - ולהלן שם (ובד"ה היות דאביי) הקשה בזה"ל: והרי זה המאמר אומר דרשוני וחיו, דאין זה שמירת שבת, אלא אדרבא דחיית שבת, והרי פתח הכתוב ושמרו בני ישראל את השבת.

² בלשון זה מ'זעט 'דאָ' (דהוא לשון הנאמר בדרך כלל על מאמר שבאותה פרשה וכדומה), כנראה הכוונה בזה על מה שבימים אלו של חודש אלול, נוהגים החסידים ואנשי מעשה לומר מאמרי התיקוני זוהר. וכמו שכתב בספר קצה המטע (על המטה אפרים, תקפא כג). ובהקדמת ספר התיקונים להר"ר יצחק פרחי (המביא לבית הדפוס, בדפוס ליווארנא) כתב שהוא קנתה הקדמונים ללמוד בספר התיקונים מראש חודש אלול עד יוה"כ פ.

ובספר פרי צדיק (לרבי צדוק הכהן מלובלין, פרשת שופטים סימן ח) כתב וז"ל, וזה שישד רבי שמעון בר יוחאי ע"ה בתיקונים ע' פנים במלת "בְּרִאשִׁית" וכו' וקרא אותם "תיקוני זוהר". דשם זוהר נקרא מפני שהוא לשון אור וכו'. אבל למה פירש רק ע' פנים שבמלת בְּרִאשִׁית, בלבד ולמה קראם תיקונים. אך רבי שמעון בר יוחאי גילה ופתח הע' פנים שבמלת בְּרִאשִׁית, שעל ידי זה יהיה ביכולת האדם לתקן כל מה שעבר עליו על ידי תשובה וכו'. ולכן נוהגין ישראל ללמוד בספר התיקונים בחדש אלול ועשרת ימי תשובה שָׁאֵלוּ הַמ' יום הם ימי רצון וכו' ואז הזמן רצוי לבקש וכו' ולתקן הכל על ידי תשובה, ובפרט בשבתות שבתוך מ' יום אלו, דשבת זמן תשובה וכו' אז הזמן יותר רצוי לתקן כל הַעֲבֵר ושיהיה פְּשָׁלָךְ לְפִינוּ:

יודע מפי החסידים ששמעו קול רבינו זי"ע שהיה רגיל לומר בביתו בימים אלו בקול גדול ובבכיות עצומות. (ועיין מחזור דברי יואל לראש השנה, אות ג).

³ וז"ל התיקוני זוהר: כְּצֹפֹר נוֹדֶדֶת מִן קִנָּה בֶּן אִישׁ נוֹדֵד מִמָּקוֹמוֹ, וְלִית צְפוּר אֱלָא שְׂכִינְתָּא, דְּאִיָּה מִתְתַּרְקָא מִתְתַּרְקָא, הִדָּא הוּא דְּכְתִיב (ירמיה כב, ז) שִׁלַּח תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם וְאֶת הַבָּנִים תִּחַץ לָךְ, "אֶת" לְרִבּוֹת שְׂכִינְתָּא תִּתָּא, "הָאֵם" שְׂכִינְתָּא עֲלָא, הִדָּא הוּא דְּכְתִיב (ישעי' ג, א) וּבְפִשְׁעֵיכֶם שְׁלַחָה "אֲמַכְס", דְּתַרְוִיהוּ אֲתַתְּרוּ מִתְתַּרְוִיהוּ, וּבְגִין דָּא "שִׁלַּח תְּשַׁלַּח" תְּרִין שְׁלוּחִין, חד מִבֵּית רִאשׁוֹן וְחד מִבֵּית שֵׁנִי וכו', כֵּן "אִישׁ" נוֹדֵד מִמָּקוֹמוֹ דָּא קִנָּה בְּרִין הוּא דְּאֲתַמֵּר בִּיה (שמות טו, א) ה' "אִישׁ" מִלְחָמָה, דְּאֲתַתְּרָךְ אֲבַתְרִיָּהוּ.

[כְּצֹפֹר נוֹדֶדֶת מִן קִנָּה בֶּן אִישׁ נוֹדֵד מִמָּקוֹמוֹ, ואין צפור אלא שכינה, שהיא מגורשת ממקומה. זהו שכתוב שִׁלַּח תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם וְאֶת הַבָּנִים תִּחַץ לָךְ. אַת, לרבות שכינה תחתונה (מלכות), הָאֵם, שכינה עליונה (בינה). זהו שכתוב ובפשיעכם שְׁלַחָה אֲמַכְס, ששתייהן גורשו ממקומן, ולכן (נאמר בכפל לשון) שִׁלַּח תְּשַׁלַּח - שני שלוחים, אחד מבית ראשון, ואחד מבית שני וכו', כֵּן איש נוֹדֵד מִמָּקוֹמוֹ, זה הקב"ה שְׁלַחָה בּו ה' אִישׁ מִלְחָמָה, שגורש אחריו].

דער זוהר, דער תיקונים איז דאָרט ווייטער מאריך 'כמה דרשות' אויף דעם
שֵׁלַח תְּשַׁלַּח, [און] וְאֵת הַבְּנִים תִּקַּח לָךְ.
ביז ער קומט אויס צום סוף^ט, שֵׁלַח תְּשַׁלַּח, אַלֶּיךָ דְּנִטְרִין בְּרִית מִלֵּה, דָּאִיהוּ ח'
יָמִים, וְנִטְרִין בְּרִית שֶׁבֶת וְכו', דאָקמוּהָ מֵאִרֵּי מִתְנִיתִין, דָּאִית לְבַר נֶשׁ וְכו', ס'איז דאָ
תְּרֵי אוֹתוֹת, "בַּחוּל" איז תְּפִלִּין [וואָס] ווערט אָנגערופֿן "אוֹת", [ונמצא דבימי החול יש
שני אותות] "תְּפִלִּין ומִלֵּה", און [ביום] "שֶׁבֶת" איז [השני אותות] "שֶׁבֶת ומִלֵּה",
ס'טאָרן נישט פֿעלן איינס פֿון די צוויי "אוֹתוֹת", די "אוֹתוֹת" מוז אַ איד האָבן [בכל
יום].

און אַז ס'פֿעלט אים [עֲלִיה אֶתְמַר (משלי טז, כח) וְנִרְגָן מִפְּרִיד אֱלֹף, דאָפֿרִיד אַלופֿיה דַּעֲלָמָא
מִשְׁכִּינָתָא], זאָגט ער, וְצִירֶיךָ בַּר נֶשׁ עַר זאָל קיינמאָל נישט זיין פֿחות מִתְרִוּיָהוּ בְּכָל
יוֹמָא. ער ברענגט באַריכות אין תיקונים [אַז] מ'מוז האָבן די בייִדע [אותות], און אַז
מ'האָט נישט די בייִדע איז שֵׁלַח תְּשַׁלַּח אֵת הָאֵם, הַמְרִמֶּזֶת לַהֲשִׁכְנָה הַקְדוּשָׁה שֶׁמִּשְׁתַּלַּחַת
ח'י, און אַז מ'האָט די בייִדע אותות איז מען מְלֵא קְדוּשָׁה.
ער דרש'נט לפי דרכו, דרך הסוד.
אַבער ער כל פנים 'לפי דרכו', לויטן 'דרך האמת', ליגט אין דעם פסוק [שֵׁלַח
תְּשַׁלַּח, מְרוֹמֵז עֵינֶיךָ] אַז מ'מוז האָבן צוויי "אוֹתוֹת", די צוויי "אוֹתוֹת" אַז דאָס פֿעלט
איז "שֵׁלַח תְּשַׁלַּח".

1

ביאור קושיא ב - אופן א

ולפי דרכו בדרך האמת, מובן המדרש שעל ידי שילוח הקן אתה ממחר רגלו של משיח,
דבמצוה זו רמז ענין הגלות וגאולה, וגם יש בזה הכח של המצות שנקראים "אות" שהם מסוגלן לעורר הגאולה
לכאורה, מיט דעם לשון פונעם תיקונים, לכאורה קאָן מען פֿאַרשטיין שוין
פשוט פֿאַרוואָס ביי שילוח הקן אתה ממחר רגלו של משיח. וואָרן דאָ ליגט דאָך
[מְרוֹמֵז] דאָס גלות, "שֵׁלַח תְּשַׁלַּח" איז מְרוֹמֵז אויף דער גלות [שהם התרין שילוחין, חד
מבית ראשון וחד מבית שני]. און דאָ ליגט אויך דאָ [מְרוֹמֵז] די צוויי "אוֹתוֹת". ליגט דאָס
אין דער פרשה [ענין הגלות והגאולה]. ממילא מיט דער מצוה [של שילוח הקן] ווערט
נתעורר דער כח [של הגאולה].

ח"ל התיקוני זוהר: ועוד, אַלֶּיךָ דְּנִטְרִין אוֹת בְּרִית מִתְרִוּמִיָּה, דָּאִיהוּ שְׁמוֹנֶה יָמִים, וְנִטְרִין אוֹת שֶׁבֶת מִתְרִוּמִיָּה
וְכו', דְּבִגְיָנִיָּהוּ אוֹקְמוּהָ מֵאִרֵּי מִתְנִיתִין, דְּלֹא אֶשְׁתַּכַּח בַּר נֶשׁ פֿחות מִתְרִוּיָּהוּ. כְּתִיב לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבְּנִים,
וְאֵינֶנּוּ דְּלֹא אֶשְׁתַּכַּחוּ בְּכָל יוֹמָא בְּשֵׁתִי אוֹתוֹת אֵלֶּיךָ דְּאֵינֶנּוּ אוֹת תְּפִלִּין וְאוֹת בְּרִית מִלֵּה, וּבִשְׁבֶּת אוֹת בְּרִית וְאוֹת
שֶׁבֶת, כְּתִיב בְּהוֹן שֵׁלַח תְּשַׁלַּח אֵת הָאֵם וְכו'. וְצִירֶיךָ בַּר נֶשׁ דְּלֹא יִשְׁתַּכַּח בְּכָל יוֹמָא פֿחות מִתְרִוּיָּהוּ, וְאֵי לֹא,
עֲלִיה אֶתְמַר (משלי טז, כח) וְנִרְגָן מִפְּרִיד אֱלֹף, דאָפֿרִיד אַלופֿיה דַּעֲלָמָא מִשְׁכִּינָתָא וְכו'.
[=ועוד, אלו ששומרים "אות בריית" בתחום זמנה, שהוא שמונה ימים, ושומרים "אות שבת" בתחום זמנה
וכו', שבגללם ביארו בעלי המשנה שלא נמצא איש פחות משני אותות. כתוב לא תקח האם על הבנים, ואתם שלא
נמצאים בכל יום עם שני האותות האלו, שהם אות תפלין ואות בריית מילה, ובשבת - אות בריית ואות שבת, כתוב
בהם שֵׁלַח תְּשַׁלַּח אֵת הָאֵם וכו'. וצריך אדם שלא ימצא בכל יום בפחות משני אותות, ואם לא, עליו נאמר וְנִרְגָן
מִפְּרִיד אֱלֹף, שמפריד אלופו של עולם מהשכינה].

' תְּפִלִּין נִקְרָאוּ בִּשְׁם "אוֹת", שְׁנֵאמַר (בא יג, ט) וְהָיָה לָךְ "לְאוֹת" עַל יָדֶךָ, וְנֵאמַר (ואתחנן ו, ח) וְקִשְׁרָתָם "לְאוֹת"
עַל יָדֶךָ. וּבְרִית מִלֵּה נִקְרָא בִּשְׁם "אוֹת", שְׁנֵאמַר (לך יז, יא) וְנִמְלַתְּם אֶת בָּשָׂר עֲרֻלְתְּכֶם וְהָיָה "לְאוֹת" בְּרִית בֵּינִי
וּבֵינֵיכֶם. וְהַשֶּׁבֶת נִקְרָא בִּשְׁם "אוֹת", שְׁנֵאמַר (תשא לא, יג) אַךְ אֵת שְׁבִתִּי תִשְׁמְרוּ כִּי "אוֹת" הוּא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם
לְדִרְתֵּיכֶם, וְנֵאמַר (שם יז) בֵּינִי וּבֵינֵי יִשְׂרָאֵל "אוֹת" הוּא לְעַלְמִים.

[וגם] ס'ליגט דאָ אין די פרשה די צוויי "אותות" וואָס אַ איד ברויך צו האָבן [בכל יום], און דאָס איז אַקעגן דעם גלות, ס'איז מציל, דאָס איז אַן ענין מיט וואָס מ'איז ממהר רגלו של משיח. (עיין הסיום להלן אות טז).

ז

עוד הקדמה לביאור קושיא א-ד-ה

אַבער יהיה איך שיהיה, איז דאָך דאָך מבואר אין תיקונים, אַז מ'טאָר נישט האָבן ווייניגער ווי צוויי "אותות" [וואָס דאָס] מוז אַ איד האָבן אויף זיך, אינדערוואָכן איז עס "תפילין און מילה", און שבת איז "שבת און מילה".

ח

בענין הנחת תפילין בחול המועד

מבואר בוזהר הקדוש דהמניח תפילין בשבת או במועד, הוא בגדר חילול שבת ומכאן את המועדות

און אויף דעם [על הנחת תפילין בשבת] שטייט דאָך אין זוהר הקדוש אין מדרש הנעלם^א [דזה נקרא 'חילול שבת']. דער בית יוסף ברענגט אים אין [אורח חיים] סימן ל"א קעגן [הנחת] תפילין בחול המועד.

ברענגט ער אַז דער זוהר הקדוש איז זייער מחמיר אַז מ'לייגט תפילין אפילו חול המועד, ער זאָגט גאָר ס'איז אַ חילול המועד, מ'איז מְבַזָּה אֶת הַמוֹעֲדוֹת (ע"י אבות ג, יא), און כל שכן שבת, שבת איז אַקעגן תפילין דמארי עלמא (ע"י ברכות ו, א), און אַז מ'טוט אָן ד'י' תפילין [שלנו בשבת] איז מען מְבַזָּה 'יענע' תפילין [עליונים] שהוא בחינת השבת, הייסט דאָס אַ "חילול שבת". און דער וואָס איז מניח תפילין בחול המועד איז עס אַ "חילול המועד" אויכעט, ער זאָגט גאָר זייער אַ שאַרפן אויסדרוק.

איבערדעם דער בית יוסף מהאי טעמא 'פירט דאָך אויס' טאָקע [למעשה] אַז מ'זאָל נישט לייגן קיין תפילין חול המועד. און די פוסקים^ב וואָס זאָגן אַז יא, ברענגט ער [בבית יוסף] ווייל זיי האָבן געהאַט [ראיות וסברות] אין לשון הגמרא אַז יא. אַבער דער בית יוסף איז דאָ חושש [שלא להניח תפילין בחו"מ] ווייל ס'שטייט אזוי אין זוהר הקדוש מיט אַ שטאַרקן אויסדרוק, אַ שאַרפן עונש^ג.

^א במדרש הנעלם שבזוהר חדש (על שה"ש, דפוס מונקאטש ח:). ולשונו מובא לקמן בתוך העתק דברי הבית יוסף.

^ב כמובא בבית יוסף (הובא לקמן) בשם כמה ראשונים, וכן פסק הרמ"א בד"מ ובשו"ע (וכן נוהגים האשכנזים). וז"ל השו"ע ("אורח סימן לא, א-ב): בשבת ויום טוב אסור להניח תפילין, מפני שהם עצמם "אות", ואם מניחים בהם אות אחר היה זהויל לאות שלהם. בחול המועד גם כן אסור להניח תפילין מהטעם הזה בעצמו, שימי חול המועד גם הם "אות".

וברמ"א: ויש אומרים שחול המועד חייב בתפילין, וכן נוהגין בכל גלילות אלו להניחם במועד ולברך עליהם, אלא שאין מברכים עליהם בקול רם בבית הכנסת כמו שאר ימות השנה.

ובספר אמרי פנחס (שער ד, שבת ומועדים אות שג) כתב: בשם הרב [הרה"ק מקאריץ] שצויה לצורכים בחורים להניח תפילין בחול המועד, ואמר שהיה לו בזה ויכוח עם הבעל שם טוב שהיה מְבַזָּה שלא להניח כמו שכתוב בוזהר, והוא ז"ל [הרה"ק מקאריץ] השיב שאם יכוון בהנחתם כרצונות בעלמא, לא יעבור על דעת הזוהר ולא יהיה יוהרא, וצויה להניחם בלא ברכה, ולא יכוון כלל לשם מצוה רק כרצונות וכו'.

ומנהג החסידים כדברי הזוהר שלא להניח תפילין בחול המועד, ומ"מ לענין "בחורים" יש בזה מנהגים שונים, והרה"ק בעל דברי חיים מצאנו זי"ע צוה להבחורים שיניחו תפילין, כי בחור אין לו להתעסק בחסידות וקבלה רק בש"ס ופוסקים. וידוע שכן צוה רבינו להבחורים שיניחו בצנעה ובלא ברכה. ולבחור שנעשה בר מצוה בימי חול המועד או ביום ראשון דיום טוב, צוה רבינו שיניחו בפעם ראשון "בברכה" (ומתאמרין בשם רבינו דגם בכה"ג יכרך רק "להניח" ולא "על מצות"). ועיין בזה במחזור דברי יואל לפסח (אות רצב).

^ג בטור ("אורח סימן לא) כתב וז"ל: שבת ויו"ט לאו זמן תפילין הן. וחולו של מועד יש מסתפקין בו אם הוא זמן תפילין, ומניחין אותן בלא ברכה. ואדוני אבי [הרא"ש] ז"ל היה מנחה ומברך עליהם.

דאָס איז אויף חול המועד, איז אַ פלוגתא אין [פירוש] לשון הגמרא.
אָבער שבת איז דאָך זיכער אַזוי [דאנן קיימא לן כמאן דאמר בגמרא דשבת "לאו" זמן
תפילין, כמבואר בשו"ע או"ח סימן ל, א]. קומט אויס ס'איז אַ "חילול" פון שבת.

ט

ביאור קושיא ד

בפסוק מבואר וְשָׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשָּׁבָת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשָּׁבָת, ומכלל זה שלא להניח תפילין בשבת שזה נקרא גם כן
"חילול שבת" כמבואר בוורה, ונמצא שחסר "אות" התפילין בשבת, ולזה סיים הכתוב לדרתם "בְּרִית" עִוְלָם, זה מילה,
לומר כי "אות" השני יהיה אות "מילה" ולא אות תפילין

מיט דעם פאַרשטייט מען דעם מדרש ילקוט [בפרשת תשא, דהכתוב אומר] וְשָׁמְרוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל [אֶת הַשָּׁבָת] לַעֲשׂוֹת אֶת הַשָּׁבָת, ממילא אַז מ'דאַרף אָפּהייטן דעם שבת
[מלחלול], איז דאָך נכלל אין דעם מ'זאָל נישט לייגן קיין "תפילין" אום שבת, דער
זוהר הקדוש זאָגט דאָך ס'איז אַ שטאַרקער "חילול שבת", ס'איז אַ ביזוי פאַר די
תפילין דמארי עלמא [שהוא בחינת השבת], ס'איז אַ שטאַרקער "חילול שבת".

ועל זה כתב בבית יוסף וז"ל: התוספות (מנחות לו: ד"ה יצאו) כתבו אהא דאמרין [בגמרא שם] יצאו שבתות
וימים טובים שהם עצמים קרובים "אות", לאו משום דאסירי בעשיית מלאכה, דאפילו חול המועד דשרי
בעשיית מלאכה איכא אות, בפסח דאסור באכילת חמץ, ובסוכות דחייב בסוכה. ומיהו בפרק בתרא דמועד
קטן (טז.) משמע דחולו של מועד חייב בתפילין. ומיהו לאו ראיא היא, דהנך תנאי לטעמיהו דאת להו שבת
זמן תפילין הוא. ואח"כ הביאו [התוספות] ראיא מירושלמי (מ"ק פ"ג ה"ד) דחול המועד חייב בתפילין. והרא"ש
(בהלכות קטנות שבמסכת מנחות, הל' תפילין סימן טז) כתב כל זה, וכתב הילכך מסתברא לפרש גמרא דילן דלא פליגא
אירושלמי, ונפרש ימים טובים דומיא דשבתות, דאות שלהן שמירת שבת מעשיית מלאכה וכו', ואח"כ כתב
יש שמניחין תפילין בלא ברכה והמברך לא הפסיד, עד כאן וכו'.

והרשב"א כתב בתשובה (ח"א סימן תרצ. ובמיוחדות סימן לו) שאין מניחין תפילין בחול המועד, וכן דעת
התוספות והראב"ד ז"ל, וכן אנו נוהגים, עכ"ל [והרשב"א].
[וכתב הבית יוסף] ועכשיו נהגו כל בני ספרד שלא להניחם בחול המועד, ושמעתי שמקודם היו מניחים
אותם בחול המועד כדברי הרא"ש, ואחר כך מצאו שכתב רבי שמעון בר יוחי במאמר אחד שאסור להניחם
בחול המועד, ועל כן נמנעו מלהניחם בחול המועד.

והמאמר ההוא איתיה מדרש הנעלם שיר השירים על פסוק (שה"ש א, ג) לְרִיתְךָ שְׁמִינִי טוֹבִים, וזה לשונו:
רב המנונא סבא אמר הכי, אלין אינון ימים דאקרון "טובים". ואינון תפילין דרישא, דאינון תפילין
דקודשא בריך הוא מנח לון, ועל דא אקרון "טובים", בגין דאינון נהרין ברישא דקודשא עילאה. ובכל אתר
ימים טובים אינון "תפילין דרישא" דקודשא בריך הוא מנח להון. חולו של מועד דלא איקרי יום טוב אלין
"תפילין דדרועא", דהא לית לה לסיהרא מגרמא כלום אלא מנהירו דיום טוב, תפילין דדרועא דאיהו תפילין
של יד לא נהירו אלא מגו נהירו דתפילין של ראש, תפלה דרישא "יום טוב", תפלה דדרועא "חולו של
מועד", ושפיר קאמר, והכי איהו. [והיינו ד"מים טובים" המה התפילין של הקב"ה והימים טובים המה תפילין של
ראש, וחול המועד המה תפילין של יד].

ועל דא חולו של מועד אינון לענין עבדתא בגוונא דיום טוב, ואיצטריך חדוא בגוונא דייליה, ובגיני כך
באלין יומין דאינון "תפילין דמארי עלמא" אסור לאנחא שאר תפילין, דהא אלין יומין דאינון תפילין עילאין
שראין על ישרהוין דישיראלין קדישין.

רבי אלעזר שאל לרבי שמעון אבוי וכו'. אמר ליה וכו', ועמא קדישא אחידן תפילין ושריא עלייהו ביום
טוב ובחולו של מועד, ואסיר לאעברא תפילין דמארי עלמא ולאנחא תפילין אחרנין דאינון דוגמא ודיוקנא
לתתא. [והוא משל] למלכא דבעי לנטרא לעבדיה, אמר ליה עביד דיוקנא דחותמא דילי, כל זימנא דההוא
דיוקנא יתחזי עלך כולי עלמא יזועון וידחלון מינך, לבתר מגו רחמיו עילאה דקא רחים ליה מלכא יהב בידיה
חותמא דגושפנקא עילאה דייליה, כיון דאחיד חותמא עילאה דמלכא בידיה שביק מיניה ההוא דיוקנא דאיהו
עבד, אי ההוא עבדא דחי חותמא עילאה דמלכא בגין ההוא חותמא דאיהו עבד ודאי בר קטולא הוא ההוא
עבדא, בגין דאיהו עבד קלנא בחותמא דמלכא ולא חייש ליקריה, ובגיני כך אסיר לעמא קדישא לדחיה
חותמא דמלכא עילאה דשרא עלן בגין דיוקנא דאנן עבדין, האי במועד ובחולו של מועד וכל שכן בשבת
דכולא שרא עלן [עכ"ל מדרש הנעלם].

[וסיים הב"י] ומאחר שבתלמודא דיין לא נתבאר דין זה בפירוש, מי יַעֲרֹב לכו לגשת לעבור בקום עשה על
דברי רבי שמעון בן יוחי המפליג כל כך באיסור הנחתן.

נו מ'טאָר דאָך אָבער נישט האָבן ווייניגער ווי צוויי "אותות", וואָס טוט מען [אַז מ'איז] אַן אַ תפילין. איז דאָך אָבער דער תירוצ, ס'איז דאָ מצות "מילה", [וממילא] האָט מען די צוויי אותות דורך "מילה", [וממילא] דארף מען שבת נישט לייגן קיין "תפילין" [שהיא חילול שבת], קען מען אָפהיטן "שבת".
קומט אויס מ'קאָן האָבן שמירת שבת 'בשלימות', נאָר דורך מצות מילה.

דעס איז דער פשט [במדרש ילקוט], וְשִׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל [אֶת הַשַּׁבָּת] לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת [ובכלל זה שלא להניח "תפילין" בשבת], איי איז דאָך די קשיא וואָס טוט מען [כשהם בלא תפילין], מ'מוז דאָך אָבער האָבן צוויי "אותות", און [מ'מוז האָבן] "שמירת שבת" [שלא להניח בו "תפילין"], זאָגט ער אָבער ניין, לְדִרְתָּם "בְּרִית" עוֹלָם, דבר שהבְּרִית כְּרוּתָה לוֹ, זה "מילה", [ונמצא] האָט מען דאָך אַן עצה [גם בלא תפילין], איז דאָך דאָ צוויי "אותות", קומט אויס [אום] שבת איז דאָ צוויי "אותות" אַן "תפילין". אינדערוואָכן מוז מען טאָקע האָבן "תפילין", ווייל ס'איז נישטאָ דער אות "שבת". אין זוהר הקדוש זעט אויס אַז חול המועד איז אויך אַן "אות", אָבער על כל פנים שבת זיכער.

יא

ביאור קושיא ה

ונמצא דאָ צו לפרש כוונת הילקוט כדברי הוית רענן דקאי על הא דמילה דוחה שבת, אלא דקאי על הא דאין מניחין תפילין בשבת, ומה שהביא ענין מילה הוא לומר שהשלמת השתי אותות בשבת הוא ע"י מילה ולא ע"י תפילין, ולכן יכולין לשמור שבת כהלכתו ע"י שלא יניחו בו תפילין שהוא זלזול לאות שבת

איבערדעם איז רעכט [ליישיב קושיית הנועם מגדים על המדרש ילקוט, דאין זה כעין מעשה לסתור, שהרי] ווען נישט מצות "מילה" קומט גאָר אויס וואָלט מען געטראַכט מ'מוז עס לייגן [התפילין בשבת], וואָרן מ'מוז דאָך האָבן צוויי "אותות" אויף זיך יעדן טאָג, [ונמצא דלולי מצות מילה] ס'העט גיווען געווען אַ גרויסער חסרון דורכדעם וואָס מ'קען נישט לייגן קיין תפילין אום שבת [כי היה נחסר "אות" השני]. זאָגט ער אָבער ניין, ס'איז נישט קיין פעלער [במה שאין מניחין תפילין בשבת], וְשִׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת 'ס'י ווי ס'י' [=בכל אופן ואופן, ולא יגיע להם שום חסרון במה שלא יחללו השבת ע"י הנחת תפילין], פאָרוואָס, [ווייל] לְדִרְתָּם "בְּרִית" עוֹלָם, זו מצות מילה, קען מען [מקיים זיין דאָס] "נישט לייגן" קיין תפילין [בשבת].

יב

ביאור קושיא א

בגולד מהול היה סברא לומר שאין לו "אות" מילה, כיון שנמול בידי שמים ולא בידי אדם ע"י קיום המצוה איבערדעם איז רעכט - קען זיין - דער [מדרש בפסוק] כִּי יִקְרָא קֶן צִפּוֹר לְפָנֶיהָ, [הלכה, תינוק שנולד מהול צריך להטיף דם ברית].

אַ איד מוז האָבן צוויי "אותות", און מילא אין שבת [אַז] ס'איז נישטאָ קיין "תפילין" איז דאָ ווייטער צוויי [אותות, על ידי מצות מילה]. וואָס טוט אָבער אַ "נולד מהול", לכאורה ס'איז דאָך נישט שייך צו זאָגן [שיש לו] אַן "אות", ווען מ'האָט גאָרנישט 'געטון' דערצו [בידי אדם לקיום המצוה, רק הוא מהול בידי שמים]. לעולם קען דאָך אַ "גוי" אויכעט גאָר זיין אַ "נולד מהול", און וויאָזוי איז דאָס אַן "אות" [בין ישראל לאביהם שבשמים, והיה סברא לומר, דשמא נולד מהול צריך להניח תפילין גם בשבת].

יג

וכמו שמצינו סברא כזו ביערות דבש [למ"ד הטפת דם ברית מדרבנן]

ער דער יערות דבש^{יג} (חלק א, דרוש ג) זאָגט טאַקע אויף [הפסוק] לְדֹד מִכֶּתֶם וגו' [וַיֵּשֶׁב יוֹאֵב וַיָּךְ אֶת אֲדָוִם וגו'] (תהלים ס, א-ב), מ'דרשנט דאָךְ (סוטה י:) שְׁהִיָּה מִכֶּתוּ תָמָה, [היינו שדוד נולד מהול. ומבאר השייכות, שבא ליתן טעם למה לחם יואב ולא דוד בעצמו, ועל זה אמר לְדֹד מִכֶּתֶם, שנולד מהול], דוד המלך האָט נישט געהאַט - זאָגט דער יערות דבש - דעם זכות פון מצות מילה, ווייל ער איז געווען אַ "נולד מהול" [ולכן לא היה לו הכח ללחום עם "אדום" שלזה צריך זכות המילה כמו שמבאר ביע"ד]^{טו}.

יד

ולזה משמיענו במדרש, תינוק שנולד מהול "צריך" להטוף דם ברית, וא"כ גם בו מקיימין המצוה בידי אדם, ושפיר שייך גם אצלו "אות" המילה

נאָר אָבער אַז מ'איז אָבער "מטיף דם ברית", [כדילפינן מפסוק] הַמּוֹל יְמֹלֵט^{טז}, האָט מען דאָךְ אויף אַ חלק אין די מצות מילה [בידי אדם] דורכן 'הטפת דם ברית', האָט מען ווייטער דעם "אות מילה" אויף זיך".

טו

מיט דעם פאַרשטייט מען דעם מדרש. [שמתחיל בפסוק] כִּי יִקְרָא קֵן צִפּוֹר לְפִנֶּיהָ, [ועל זה נאמר] שְׁלַח תְּשַׁלַּח, [והכוונה] אַזוי ווי דער תיקונים זאָגט אַז פון דאַנעט איז געדרינגען - שלח תשלח - אַז ס'מוז זיין די צוויי "אותות" אויף זיך מוז מען האָבן. איז דאָךְ אַ קשיא, וואָס טוט מען "שבת". איז נאָר [התירוץ] דורך "מילה" ניש לו ב' אותות]. פרעגט ער [במדרש] וואָס טוט מען מיט תינוק שנולד מהול, [מהן] שצריך להטיף דם ברית. פירט ער אויס, אַז מען 'דאַרף' טאַקע מטיף זיין דם ברית, דורכדעם האָט ער אויף זיך [קיום מצות מילה בידי אדם, ממילא דורכדעם] קאָן 'יעדערער איד' האָבן דעם "אות" פון מילה, וועט מען קענען האָבן צוויי "אותות" אום שבת, אַן "תפילין".

קומט טאַקע אָהער די הלכה, דאָ וואו ס'איז געדרינגען אַז מ'מוז האָבן צוויי אותות, קומט אָהער די הלכה אז מ'זאָל וויסן וואָס איז דער דין אַז ס'איז געבוירן אַ "נולד מהול", ער זאָל אויכעט האָבן ווייטער די מצות מילה דורך הטפת דם ברית.

^{יג} ביערות דבש (חלק א דרוש ג): מי שיבא לנצח כח של עשו שמזלו מאדים, צריך להיות נימול בחרב, דא חרבא קדישא דמטיף דם ברית, ובזו נטלו זכותו לשפוך דם, ועמלק הרגיש זה, ולכן התריס על המילות וביזה אותן, כי ידע כי מהן הריסתו, ולהיות כי משה לא היה לו דם ברית בחרב, כדדרשין (סוטה יב:) וַתָּרָא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא (שמות ב, ב) שנולד מהול, והטפת דם ברית הוא רק מדרבנן, לא היה יכול ללחום עם עמלק, זולת יהושע דנימול, וגם הוא עשה חרבות צורים למול בני ישראל שנית כדכתיב (יהושע א, ג), הוא היה ידיו רב לו ללחום עם עמלק. וכן בדוד כתב (תהלים ס, ב) בְּהִצּוֹתוֹ אֶת "אַרִם" נִהְיִים וְאֶת אַרִם צוּבָה, הרי דוד בעצמו לחמן, ואח"כ כתיב וַיֵּשֶׁב יוֹאֵב וַיָּךְ אֶת "אֲדָוִם", ומשמע דאדום הוא לא הכה [בעצמו], רק על ידי יואב, וצריך טעם למה לא לחם דוד על ידי עצמו רק על ידי יואב. ועל זה אמר (שם, א) מִכֶּתֶם, שהיה מכתו תם, שנולד מהול, ועל כן לא היה יכול ללחום "באדום" וכו'.

^{טו} והיערות דבש איל שם כמ"ד הטפת דם ברית בנולד מהול, הוא רק מדרבנן. ועיין במנחת חינוך (מצוה ב) פלוגתת הראשונים בזה.

^{טז} לכאורה הכוונה בזה, למאן דסובר דהטפת דם ברית הוא מן התורה, והפסוק הַמּוֹל יְמֹלֵט הוא דרשה גמורה, ולא רק אסמכתא. ולזה הזכיר רבינו הדרשה "המול ימול". (או שדרוש זה הוא דלא כסברת היערות דבש, ורבינו הביא היערות דבש רק לחזק סברת ההוא אמינא).

^{יז} ועיין עוד בדברי יואל (תנינא, תצא עמוד שג, ד"ה וגם).

טז

סיום ביאור קושיא ב - אופן א

און וואָס פאַר אַ שייכות דאָס האָט מיט דער גאולה, האָב איך שוין פריער געזאָגט (באות ו'), ווייל אין דעם זעלבן פסוק איז דאָך מרומז דאָס גלות, [כמו שדרשו בתיקונים] "שִׁלַח תְּשִׁלַח", תְּרִין שְׁלוּחִין [חד מבית ראשון וחד מבית שני], ממילא האָט דאָס אַ שייכות [לענין הגלות והגאולה].

יז

הקדמה לביאור קושיא ג, וקושיא ב באופן ב

נאָר אָבער קען זיין נאָך [לבאר קושיא ב].
כ'האָב מיך פריער געשטעלט [בקושיא ג] אויף די משנה [סוף חולין], וואָס די משנה זאָגט לא יטול אַם על הבנים אפילו לטהר את המצורע, וואָס פאַר אַ קישור דאָס האָט [רישא זו, להסיפא] וימה [מצוה קלה שהיא פּאָיסר, אמרה תורה לַמַּעַן יִיטב לָךְ וְהֶאֱרַכְתָּ יָמִים, מצוה חמורה לא כל שכן].

יח

בגמרא רוצה לפרש הפסוק "לַמַּעַן יִיטב לָךְ וְהֶאֱרַכְתָּ יָמִים" על הטבת עולם הזה, ומסיק דרבי יעקב מפרש דקאי על עולם הבא שכולו טוב וכולו ארוך

לאָמיר זען, לעולם אין די גמרא^ח [מבואר הכוונה בפסוק] לַמַּעַן יִיטב לָךְ וְהֶאֱרַכְתָּ יָמִים [הנאמר כאן במצות שילוח הקן], לויט רבי יעקב, מיינט לַמַּעַן יִיטב לָךְ מיינט מען לעולם הבא [שכולו טוב], וְהֶאֱרַכְתָּ יָמִים מיינט מען לעולם שכולו ארוך.
פרעגט די גמרא פון וואָנעט ווייסט ער דאָס, אפשר מיינט מען נאָר אויף 'דעם' עולם [שיהיה טוב לו, ויארך ימים, בעולם הזה]. זאָגט די גמרא רבי יעקב מעשה חזא [שאחד הלך לשלח הקן בציווי אביו, ואירע לו שנפל מן הסולם ומת ח"ו].

[ומסיים הגמרא] אמר רב יוסף, אלמלי "אַחַר" העט גיווען געהערט דעם דרש וואָס רבי יַעֲקֹב בַּר בְּרַתִּיה^ט האָט געזאָגט, העט ער נישט גיווען געזינדיגט. [דמה שיצא 'אחר' לתרבות רעה, היה] ווייל ער האָט געזען לישנא דרבי חֲצִפְתִּי הַמִּתְרַגְּמָן [מוטלת באשפה, ואמר פה שהפיק מרגליות איך ילחוך עפר], אָדער ער האָט אויך געזען אַזאַ מעשה ווי רבי יַעֲקֹב [באחד שקיים מצות כיבוד אב עם מצות שילוח הקן, ונפל ומת ח"ו], איז אים קשה געווען [הא במצות אלו כתיב לַמַּעַן יִיטב לָךְ וְהֶאֱרַכְתָּ יָמִים], זאָגט ער [רב יוסף], ער

^ח בגמרא (חולין קמב). על דברי משנה זו, וז"ל: תניא, דבי רבי יעקב אומר, אין לך כל מצוה ומצוה שבתורה שמתן שכרה בצדה שאין תחיית המתים תלויה בה, בכבוד אב ואם כתיב (ואתחנן ח, טו) לַמַּעַן יִאָרְיִךְ יְמִיךָ וְלַמַּעַן יִיטב לָךְ, בשילוח הקן כתיב לַמַּעַן יִיטב לָךְ וְהֶאֱרַכְתָּ יָמִים, הרי שאמר לו אביו צֵלָה לְבִירָה וְהָבֵא לִי גִזְלוֹת, וְצֵלָה וְשִׁלַּח אֶת הָאֵם וְלָקַח אֶת הַבָּנִים, ובחזרתו נפל ומת, היכן אריכות ימיו של זה והיכן טובתו של זה, אלא לַמַּעַן יִאָרְכּוּךָ יְמִיךָ בְּעוֹלָם שְׂכּוּלֵךְ אֲרוּךְ, וְלַמַּעַן יִיטב לָךְ לְעוֹלָם שְׂכּוּלֵךְ טוֹב. ודלמא לא הוה הכי, רבי יעקב מעשה חזא. ודלמא מהרהר בעבירה הוה, מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה. ודלמא מהרהר בעבודה זרה הוה, דכתיב (יחזקאל יד, ה) לַמַּעַן תִּפְשֹׁ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּם, ואמר רב אחא בר יעקב זו מחשבת עבודה זרה, הכי קאמר, אם איתא דאיכא שכר מצות בהאי עֲלָמָא, תהני ליה ותגן עליה דלא לית לידי הרהור וליתוק, אלא שכר מצות בהאי עֲלָמָא ליכא וכו'. אמר רב יוסף, אלמלא דרשיה "אַחַר" להאי קרא כרבי יעקב בר ברתיה, לא הָטָא. מאי חזא [אַחַר], איכא דאמרי כי האי מעשה חזא, ואיכא דאמרי לישנא דרבי חוצפית המתורגמן חזא דהוה מוטלת באשפה, אמר פה שהפיק מרגליות ילחוך עפר, והוא לא ידע לַמַּעַן יִיטב לָךְ בְּעוֹלָם שְׂכּוּלֵךְ טוֹב וְלַמַּעַן יִאָרְכּוּךָ יְמִיךָ בְּעוֹלָם שְׂכּוּלֵךְ אֲרוּךְ. [וכל זה איתא גם בגמרא מס' קידושין (לט:)].

^ט בסדר הדורות (תנאים ואמוראים אות י') הביא בשם ספר יוחסין שרבי יעקב נכדו של אַחַר, הוא בעל המאמר במסכת אבות (ד, יז) רבי יעקב אומר העולם הזה דומה לפרוודור בפני העולם הבא, התקן עצמך בפרוודור כדי שתנסה לטרקלין. והוא לשיטתו דסבר שאין שכר מצוה בעולם הזה.

[אחר] האָט נישט געוואוסט [לדרוש כרבי יעקב] אַז דאָס גייט אַרױף אױף לעולם העליון.

יט

זעט מען דאָך אַז ס'איז געווען אַ 'הוה אמינא', - ביז ער [רבי יעקב] האָט עס גע'דרש'נט [על עולם שכולו טוב וכולו ארוך], - [היה סלקא דעתך לפרש הכתוב על הטבת ואריכות עולם "הוה"], אַזוי ווי ער [אחר] האָט געמיינט [דהכוונה] נאָר על פי פשוט, אױף 'דעם' עולם.

כ

אם היתה מתפרש הפסוק רק על שכן עולם הזה לא היה חשיבות השכר כל כך, וכימצינו שלרשעים משלמין שכרם בעולם הזה, ולצדיקים בעולם הבא

לאָמיר זען. [אם כוונת הכתוב] אױף 'דעם' עולם, איז דאָך גאַרנישט אַזוי גרויס [חשיבות השכר, וכימצינו כן אצל רשעים שמשלם שכרם הטוב בעולם הזה, כדכתיב] וּמִשְׁלָם לְשֹׁנָאיוֹ אֶל פִּנּוֹי לְהַאֲבִידוֹ (ואתחנן ז, י), [ווי] זיי ברענגען דאָך [בהמפרשים, בפירוש זה הכתוב], אַז איינער רחמנא ליצלן [הוא בגדר רשע ובגדר "שונאיו", משלמין לו שכרו "אל פניו" דהיינו בעוה"ז, כדי] "להאבידו" אינגאנצן אױף 'יענעם' עולם, [ונותנין לו טובה בשכרו בזה העולם] אַז ער טוט אַמאָל עפעס אַ גוטע זאך.

אַזוי ווי דער מהר"ם מרוטנבורג² ברענגט דאָך די מעשה, איינער איז געווען אַ רשע גמור, ער איז געווען אַ רשע עריץ, און ער האָט אַמאָל געהיטן עפעס איין

² הוא במאמר "דרכי תשובה" הנדפס בסוף איזה דפוסים של שו"ת מהר"ם מרוטנבורג (או שו"ת מהר"ם בר ברוך), שהוא ילקוט נפלא מדברי חז"ל בעניני שכר ועונש. ובתוך הדברים כתב וז"ל: השכר שהבטיח הקב"ה לעושה רצונו, משלם להם לעולם הבא, שנאמר (תהלים לא, כ) מִהָרְבַּח טוֹבָךְ אֲשֶׁר צִפְנָתָ לִירָאִיךְ, ואמר רבותינו (ירושלמי סנהדרין פ"י ה"א) מי שרובו זכיות ומיעוטו עבירות, נפרעין ממנו מעט עבירות קלות שיש בידו בעולם הזה, כדי לפרוע ממנו משלם לעתיד לבא. מי שרובו זכיות, יורשים גן עדן. מי שרובו עבירות, יורש גיהנם. הצדיקים שעשו עבירות קלות, אין נפרעין מהן לעולם הבא, אלא בעולם הזה.

כי היא מעשה שמת בעיר אחת צדיק ורשע ביום אחד, ובשעה אחת הלכו כל הקהל לעשות לרשע כל צרכו ולעסוק בקבורתו, ולצדיק לא בא איש, היה לו חתנו ובכה בכי גדול על אשר לא בא איש לקבורת חמיו, ונפל עליו שינה וישן, בא אליהו זכור לטוב ואמר לו למה אתה בוכה, א"ל על שבאו כל הקהל על קבורת אותו רשע וכבדוהו, ועל חמי שהיה צדיק גמור ועסק בתורה יומם ולילה, לא השיגה עליו איש. אמר לו אליהו לך עמי, והלך עמו והביאו לפני גיהנם, הראה לו נשמה אחת שצועקת מים מים, והמים אצלה ואינה רשאה ליהנות ממנו, אמר לו אליהו זהו נשמתו של אותו רשע שעושים לו כל הכבוד האלה בעולם הזה, והראה לו אשה שציר דלת של גיהנם פתחה וסגרה באזנה וכו', והראה לו נשים שפיהם גחלי רתמים, אמר לו אליהו ראית בטוב כל אלה, אמר לו הן, אמר לו שאל ממני ואגידה לך, וְשָׁאַל, אמר לו אליהו אותה אשה שציר דלת של גיהנם פתחה וסגרה באזנה, היתה מתענה כל ימיה ואומרת כאב לבי בתענית, ובשעה שמספרים לשון הרע ואונאת דברים, הטתה אונה כדי לשמוע לומר לבעלה, כדי לשנוא הבריות בעיני בעלה, אותו אוזן סובל דין גיהנם וכו'. ובני אדם שפיהם גחלי רתמים, הם בני אדם שמספרים בבית הכנסת בשעת תפלה ופוסקים מדברי תורה ועוסקים בדברי שיחה. להודיע כי הקב"ה שופט צדק, האברים שעושים עבירה דנין בגיהנם יותר משאר האברים. ואחר כך הולוכו לגן עדן, וראה שמלאכי השות מתקנים כסא ואומרים נגמול חסד לפלוגי הצדיק שיבא.

אמר לו לאליהו מה זכה הרשע שעשו לו כל הכבוד הזה, ומפני מה נענש חמי שהיה צדיק גמור שלא גמלו לו חסד. אמר לו אליהו, אותו רשע מעולם לא עשה אלא מצוה אחת, שהיה מוכס ולקוח המכס מן העמים, פעם אחת לקח גל צנון למכס, ונפל צנון אחת והלך אחריו עני אחד ולקח הצנון, והיה רואה ועשה [עצמו] כלא היה, ראה וידע ושחק, ואותו עני היה מתפרנס מן הצנון וחיה את נפשו, לכך זכה לאותו הכבוד, כדי להורידו בגיהנם, ונטל שכרו בעולם הזה. אבל חמץ היה צנון גמור, מעולם לא עשה אלא עון אחד, פעם אחת בא אצלו תלמיד חכם ואשתו מליזה עליו והוא שמע ושחק, לכך נענש. והקב"ה פרע ממנו מעט עון שעשה בעולם הזה, כדי שיהא שֵׁלם לעולם הבא. ואליהו הלך לדרכו, והבחור קץ משנתו וראה כל הקהל בביתו שגמלו חסד לחמיו, והלכו עמו לכבדו בכבוד גדול.

[וכעין עובדא זו הובא ברש"י סנהדרין (מד: ד"ה דבעיא מכסא), ובתוספות חגיגה (טז: ד"ה אב), ומקורו בירושלמי (סנהדרין פ"ו ה"ו, וחגיגה פ"ב ה"ב).]

מִצּוֹה, הָאֵט מֵעַן [אִים] אוֹיף די וועלט אָפּגעגעבן אַ גרויסן כבוד, [בבחינת] וּמְשַׁלֵּם לְשִׁנְאוֹ אֶל פָּנָיו לְהֶאֱבִידוֹ.

און ווידעראום איז פֿאַרהאַן אַ גרויסער צדיק, ער איז זייער גרויס "בעולם העליון", ער האָט אָבער אַמאָל געטון עפעס אַן עֶזְרָה, גיט מֵעַן אִים [העונש] אוֹיף 'דעם' עולם, [כדי] ער זאָל זיין גרויס אוֹיף 'יענעם' עולם. [ע"כ דברי מהר"ם מרטנבורג].

כא

לפי הסברא דהפסוק מתפרש על שכן עולם הזה, לא שייך ללמוד ק"ו ממצוה קלה זו על מתן שכרן של מצוות חמורות, דבשאר מצוות שכרן לעולם הבא וכאן שכרן בעולם הזה

לפי זה, אז איך האָב אַ חשבון [לפרש הכתוב על פי פשוט, כי] למען ייטב לך והארכת ימים מיינט מֵעַן 'נאָר' אוֹיף 'דעם' עולם, איז דאָך גאָרנישט געדרנגען מתן שכרן פון די מצוות, איך זאָל אַרויסלערנען אַ "קל וחומר" [על מתן שכרן של מצוות חמורות, משילוח הקן שהיא מצוה קלה]. ווייל 'היא הנותנת', אַ 'גרויסע' מצוה איז שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, צאָלט מֵעַן נאָר אוֹיף 'יענעם' עולם, נישט אוֹיף 'דעם' עולם, און טאָקע 'דעם' [שילוח הקן], טאָקע ווייל ס'איז אַ 'קליינע' מצוה, מצוה קלה שהיא כאיסר, צאָלט מֵעַן נאָר אוֹיף 'דעם' עולם. איז דאָך דער "קל וחומר" נישט קיין קל וחומר.

כב

בגמרא למדו מקרא יתירה "תשלח", הא דלא יטול האם אפילו לטהר המצורע, ומבאר שלכן הוצרך קרא לזה, עין שהיה סברא לומר דיתני עשה דטהרת מצורע שמונח בוה ענין "גדול השלום", ולירחי עשה דשילוח הקן

נאָר די גמרא זאָגט^{כא}, לא יטול אַם על הבנים אפילו לטהר את המצורע, זאָגט די גמרא פון וואָנעט איז [עס] געדרנגען, ווייל ס'שטייט שלח "תשלח", איז איין פשט "תשלח" אפילו לדבר מצוה.

פרעגט די גמרא וואָס דאָרף איך האָבן אַ פסוק "אפילו לדבר מצוה", מהיכי תיתי [לחשוב להתיר נטילת אַם על הבנים לצורך מצוה] - אַז מ'ברויך האָבן [שתי צפרים] מ'ברענגט פֿאַר אַ מצורע - [והלא בלאו הכי ידעינן שאסור ליטול אַם על הבנים אף לטהרת מצורע, שהרי] ס'איז דאָך [שילוח הקן] אַן "עשה" מיט אַ "לא תעשה"^{כב} [ואין "עשה" דטהרת מצורע דוחה "לא תעשה ועשה" דשילוח הקן].

ענטפערט די גמרא בנוטל על מנת לשלח [ליכא הלאו של לא תקח האם, ונמצא] איז עס נאָר אַן "עשה" [דשִׁלַּח תִּשְׁלַח לחוד, וסלקא דעתך אמינא דליתי עשה ולידחי עשה, קמ"ל קרא דתִּשְׁלַח דאפילו לדבר מצוה לא יטול].

^{כא} במסכת חולין (קמא). על המשנה "שלחה וחזרה אפילו ארבעה וחמשה פעמים חייב, שנאמר שִׁלַּח תִּשְׁלַח אֶת הָאֵם", אמרו בגמרא וז"ל: אמר ליה ההוא מרבנן לרבא, ואימא "שלח" חדא זימנא, "תשלח" תרי זימנין, אמר ליה "שלח" אפילו מאה פעמים, "תשלח" אין לי אלא לדבר הרשות, לדבר מצוה [פרש"י כגון קן יולדת וטהרת מצורע] מנין, תלמוד לומר "תשלח" מכל מקום. אמר ליה רב אבא בריה דרב יוסף בר רבא לרב כהנא, אלא טעמא דכתב רחמנא "תשלח", הא לאו הכי הוה אמינא לדבר מצוה לא, עשה ולא תעשה הוא ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה. לא צריכא דעבר ושקלה לאם, דלאו עבריה, עשה הוא דאיכא, ליתי עשה ולידחי עשה, קמ"ל. הניחא למאן דחני קיימו ולא קיימו וכו'. אלא אמר מר בר רב אשי כגון שנטלה על מנת לשלח, דלאו ליכא, עשה הוא דאיכא, וליתי עשה ולידחי עשה. מאי אולמיה דהאי עשה מהאי עשה, סלקא דעתך הואיל ואמר מר גדול שלום שבין איש לאשתו שהרי אמרה תורה שמו של הקב"ה שנכתב בקדושה ימחה על המים, והאי מצורע כיון דכמה דלא מטהר אסור בתשה"מ דכתבי (ויקרא יד, ח) וְיָשֵׁב מחוץ לָאֵהָלוֹ שְׁבַעַת יָמִים וכו', מהו דתימא ליתי עשה ידידי ולידחי עשה דשילוח הקן, קא משמע לן. (וע"כ בבא מציעא לא.).

^{כב} בשילוח הקן איכא לאו דלא תקח את האם, ועשה דלשילוח הקן.

פרעגט די גמרא, [נאָך] אַלץ [איז] קשה, מאי אולמיה דהאי עשה מהאי עשה, פאַרוואָס זאָל איך קלערן אַז ס'איז דוחה [״עשה״ דטהרת מצורע] אַן ״עשה״ [דשילוח]. ענטפערט די גמרא, הואיל ואמר מר גדול השלום, שאמר הקדוש ברוך הוא, שמו הקדוש שנכתב בקדושה ימחה בשביל לעשות שלום בין איש לאשתו. מ'געפינט ביי ״סוטה״ האָט מען געהייסן מוחה זיין דעם שם²², דעם שם הוי"ה ברוך הוא, [נדין] לעשות שלום בין איש לאשתו [ולברר שהיא טהורה ומותרת לבעלה]. העט איך געוואָלט מיינען [גם בעשה דטהרת מצורע, לומר גם כאן הענין של] ״גדול השלום״ [שהיי מצורע משולח מביתו ואשתו אינה מותרת לו עד שבעת ימים לאחר טהרתו], זאָל עס דוחה זיין [העשה דשלח תשלח], זאָגט די גמרא ניין, איך האָב דאָך דעם דרש פונעם פסוק [דשלח ״תשלח״ את האם, אפילו לדבר מצוה].

כג

ולכאורה הא גופא מעמא בעי, למה אמרה תורה דאין טהרת מצורע דוחה עשה דשילוח, והלא במצורע יש ענין ״הבאת שלום״ בין איש לאשתו, ששכרו הן בעולם הזה והן בעולם הבא, משא"כ בעשה דשילוח [לסברא החיצונה הפשוטה, שנוכר בה רק שכר עולם הזה]

לאַמיר היצט זען, אַז איך זאָל לערנען [כסברא הפשוטה] אַז דער למען ייטב לך איז נאָר אויף ״דעם״ עולם, ס'איז גאָרנישט אויף ״יענע״, אויף די אַנדערע [וועלט], אויף ״לעולם הבא״ איז עס גאָרנישט, [לפי זה] איז טאַקע אַ קשיא [על דרש הכתוב, למה אמרה התורה כן], פאַרוואָס איז נישט דוחה עשה דמצורע [לעשה דשילוח הקן], ס'איז דאָך הבאת שלום בין איש לאשתו איז דאָך [מן המצות שנאמר עליהם] הקרן קיימת לעולם הבא ופירותיהן [אוכלין] בעולם הזה²³, ״די״ מצוה פון הבאת שלום. דאָרט האָט מען דאָך ביידע [וועלטן] ביי ״הבאת שלום״, ״אי״ [=סיין] בעולם הזה, ״אי״ בעולם הבא. נו פאַרוואָס טאַקע [אמרה תורה דלא יטול אָם על הבנים לטהר המצורע], איז דאָך לכאורה די קשיא, די גמרא זאָגט כ'האָב געקלערט [דלידחי לעשה דשילוח הקן], לכאורה האָט מען דאָך דאָ געהאַט אַ חשבון ס'איז דוחה, ווייל ״גדול השלום״, און ס'איז דאָך טאַקע אמת [לפי סברא זו, דאלים עשה דהבאת שלום מן עשה דשילוח הקן], ס'איז דאָך [שכר הבאת שלום] סיי בעולם הזה און סיי בעולם הבא, [ועשה דשילוח הקן שכרה רק בעולם הזה].

²² כדכתיב (נשא ה, כא-כג): וְאָמַר הַכֹּהֵן לְאַשֶׁה יִתֵּן ה' אוֹתָךְ לְאֵלֶּה וּלְשִׁבְעָה בְּתוֹךְ עַמֶּךָ בְּתֵּת ה' אֶת יָרֶךְךָ נִפְלֹת וְאֶת בִּטְנְךָ צָבָה. וְכֹאז הַיּוֹם הַמָּאָרִיז הָאֵלֶּה בְּמַעֲרֵי לְצִבּוֹת בָּשָׁן וּלְנִפְלִי יָרֶךְ וּגּוֹר. וְכָתַב אֶת הָאֵלֶּה הָאֵלֶּה הַכֹּהֵן בְּסֵפֶר וּמָחָה אֶל מִי הַמֵּרִים. [והיינו שמכלל סדר ״השקאת הסוטה״ הוא שיאמר לה הכהן דברי האֵלֶּה, מן ״יתן ה' וְאֶת בִּטְנְךָ צָבָה״ עד ״וּלְנִפְלִי יָרֶךְ״. ואח"כ כותב הכהן דברים אלו על קלף עם האזכורת שבהם, ואח"כ מוחק את הכתב שבקלף לתוך המים שמשקין אותה בהם, כדכתיב ״ומחה״ אל מי המרים. ואף שבעלמא יש איסור דאורייתא למחוק שם שנכתב בקדושה, אבל כאן בסוטה מצותו בכך לעשות כן, כדי לברר ולהתיר האשה לבעלה ולעשות שלום].

²³ במשנה מסכת פאה (א, א): אֵלּוּ דְּבָרִים שְׁאָדָם אוֹכֵל פְּרוּתֵיהֶן בְּעוֹלָם הַזֶּה וְהִקְרַן קִימָת לֹו לְעוֹלָם הַבָּא. כְּבוֹד אָב וָאֵם, וּגְמִילוֹת חֲסִידִים, וְהַבָּאת שְׁלוֹם בֵּין אָדָם לְחֵבְרוֹ וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד רָקִם. ועיין עוד נוסח הברייתא שבגמרא (שבת קנז. וקידושין לט: זמ). ומנהגינו על פי נוסח ספרד לומר משנה זו לאחר ברכת התורה עם כמה הוספות, ושם אומרים והבאת שלום בין אדם לחבירו ״ובין איש לאשתו״. והוא מורכב בכמה נוסחאות, ומהם משו"ת מהרש"ל (סימן סד) עיי"ש.

ועיין בליקוטי מהרי"ח שכתב בזה בזה"ל: הגה בסידורי אשכנז ליתא תק ״ובין איש לאשתו״, ובאמת גם במשנה ובגמרא ובכרמ"ם ובמחזור ויטרי ליתא, אך נוסח דידן הוא בסידור האר"י והרמ"ק, ובסדר היום, ובסידור השל"ה, ובתשובת רש"ל.

[וכן מוכח בגמרא זו דחולין, ועוד בכמה מקומות, שהביאו ראייה גדולה השלום מהא שאמרה תורה בסוטה דשמו שנכתב בקדושה ימחה בין איש לאשתו הוא ענין גדול].

כד

ובאמת לא שייך להקשות על זה, כי אין אתנו יודע עד מה בגדלות המצות, איזו מצוה גדולה מחברתה דער אמת איז אָבער, אונז ווייס מיר נישט, [ונכמו שאמרו במשנה כ"ה, הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה] **שאי אתה יודע מתן שכרן של מצות**, [ונכתוב] **נעו מעגלתיך לא תדע**^י, דאָס 'גרויסקייט' פון אַ מצוה [איזו מצוה גדולה מחברתה] זעמיר אונז נישט קיין 'מבינים', דאָס ווייסט נאָר דער בורא כל עולמים. [ועל כן] אפילו [דמצינו כי] "גדול השלום", [אבל מכל מקום גלי לן קרא] 'דעס' [עשה דשלח תשלח] איז נאָך גרעסער. דעס איז נאָך גרעסער. [ואם כן באמת לא שייך להקשות למה גילה לן קרא דטהרת מצורע לא דחי עשה דשילוח הקן. אבל מ"מ רשות נתונה לומר בזה טעמים כפי השגתינו].

כה

אמנם יש לומר בזה לדרכינו, דלפי האמור במדרש דשילוח הקן ממחר גלי משיח ואלהו, והרי אליהו בא לעשות "שלום" בעולם, אם כן גם בשילוח הקן יש בו ענין "הבאת שלום", והוא עוד יותר במצורע, דאליהו יביא שלום "לכל העולם", גם יביא שלום "בין ישראל לאביהם שבשמים", וא"ש מה שהעשה דמצורע לא אלים לרחות עשה דשילוח קען זיין [לדרכינו הטעם בזה], לויט ווי דער מדרש [שבקושיא ב] זאָגט שוין אַז ס'ברענגט משיחין, ס'וועט ברענגען אליהו, [א"כ הרי] "אליהו" וועט דאָך ברענגען 'מער' שלום [מבהבאת שלום בין איש אחד ואשתו. וכמבואר במשנה (עדיות ח, ט)] אליהו קומט דאָך לעשות שלום "בעולם", [שנאמר] (מלאכי ג, כד) **וְהָיָה לָב אָבוֹת עַל בָּנִים וּגְו'.** [ויעוד שהרי] ס'זעט אויס אין די גמרא^י, ס'זעט אויס אין מדרש^כ אַז מ'מיינט [בפסוק וְהָיָה לָב אָבוֹת וּגְו', ולפ"ז גם במשנה שאלהו יבא "לעשות שלום בעולם", דהכוונה על

^י במשנה (אבות ב, ד): וְהָיָה זֶהֲרִי בְמִצְוָה קְלָה כְּבַחְמוּרָה, שְׁאִין אַתָּה יוֹדֵעַ מִתֵּן שְׁכָרָן שֶׁל מִצְוָה. - ופירש הברטנורא: לא נתפרש בתורה 'שכר' המקיים מצות 'עשה', ולא 'עונש' המבטל מעשייתו, דאילו ענשן של מצות "לא תעשה" מפורשות הם וכו'.

^{יב} בירושלמי ריש מסכת פאה (פ"א מ"א, ג): רבי אחא בשם ר'בי אבא בר כהנא, כתיב (משלי ה, ו) אֶרֶץ חַיִּים פֶּן תִּפְּלֶס נְעוּ מִעֲגֻלְתֶּיךָ לֹא תִדַּע, טיילט הקב"ה מתן שכרן של עושי מצות, כדי שיהיו עושיין אותן באמונה. ובמדרש רבה כאן (ו, ב) בפסוק פי יִקְרָא קֵץ צָפּוֹר, איתא: זה שאמר הכתוב אֶרֶץ חַיִּים פֶּן תִּפְּלֶס נְעוּ מִעֲגֻלְתֶּיךָ לֹא תִדַּע, מהו אֶרֶץ חַיִּים פֶּן תִּפְּלֶס, אמר ר'בי אבא בר כהנא, אמר הקב"ה לא תהא יושב ומשקל במצותיה של תורה, כענין שנאמר (ישעיה מ, יב) וְשָׁקַל בְּפֶלֶס הָרִים, לא תהא אומר והואיל והמצוה הזו גדולה אני עושה אותה ששכרה מרובה, והואיל וזו מצוה קלה אני עושה אותה, מה עשה הקב"ה, לא גילה לבריות מהו מתן שכרה של כל מצוה ומצוה, כדי שיעשו כל המצות בתום. מנין, שנאמר נעו מעגלותיה לא תדע. למה הדבר דומה, למלך ששכר לו פועלים והכניס אותן לתוך פרדסו, סתם ולא גילה להן מהו שכרו של פרדס, שלא יניחו דבר ששכרו מועט וילכו ויעשו דבר ששכרו מרובה. בערב קרא לכל אחד ואחד, אמר לו תחת איזה אילן עשית, אמר לו תחת זה, אמר לו פלפל הוא, שכרו זהוב אחד. קרא לאחר, אמר לו תחת איזה אילן עשית, אמר לו תחת זה, אמר לו שכרו חצי זהוב, פרץ לכן הוא. קרא לאחר, אמר לו תחת איזה אילן עשית, אמר לו תחת זה, אמר לו זית הוא, שכרו מאתיים זוז. אמרו לו לא היית צריך להודיע אותנו איזה אילן שכרו מרובה כדי שנעשה תחתיו? אמר להם המלך אילו הודעת, היאך היה כל פרדסי נעשה. כך לא גילה הקב"ה מתן שכרן של מצות, חוץ משתי מצות, החמורה שבחמורות והקלה שבקלות, כבוד אב ואם חמורה שבחמורות, ומתן שכרה אריכות ימים שנאמר כבוד את אביך ואת אמך למען יאריך ימך, והקלה שילוח הקן, ומהו שכרה אריכות ימים שנא שלח תשלח את האם וגו', הוי כי יקרא קץ צפור.

^{יג} כנראה הכוונה לדברי הגמרא שבת (קטז), שאמר רבי טרפון שיש לשרוף ספר תורה שכתבו "מין" ביחד עם הַאֲזָכָרוֹת (היינו שמות הקדושים) שבהן וכו'. אמר רבי ישמעאל קל וחומר, ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה יִמָּחֶה על המים, הללו שמטילין קנאה ואיבה ותחרות בין ישראל לאביהן שבשמים, על אחת כמה וכמה, ועליהם אמר דוד (תהלים קלט, כא-כב) הֲלוֹא מִשְׁנֵאִיף ה' אֶשְׁנֶא וּבִתְקוּמִיף אֶתְקוּסֵט, תְּקַלִּית שְׁנֵאָה שְׁנֵאֵתִים לְאוֹיְבֵי מִי הוּא.

והנה רבינו מביא כמה פעמים דברי הגמרא אלו, לבאר המשנה דעדיות דאליהו בא לעשות שלום בעולם, דהכוונה על שלום שבין ישראל לאביהם שבשמים, וכמו שרואין בגמרא הנוכר, דהחטאים מטילין איבה ותחרות בין ישראל לאביהם שבשמים, וא"כ הוא הדין להיפוך דע"י תשובה שלימה נעשה שלום בין ישראל לאביהם שבשמים. עיין דברי יואל (אחרי עמוד פ, גושא עמוד א) מהדורת "ברים ח"ב עמוד קעד).

הבאת] שלום "בין ישראל לאביהם שבשמים", אידן וועלן תשובה טאָן "ע"י השפעת אליהו שיחזיר אותם בתשובה], והשיב [לב בנים] לאביהם שבשמים.

[על כל פנים כיון דעשה דשלח ממחר ביאת אליהו, נמצא] דאָס איז גרעסער ווי דער שלום [של טהרת המצורע]. מיט דעם קען מען פאַרשטיין [למה אמרה תורה, דלא אתי עשה דטהרת מצורע לדחות עשה דשילוח הקן].

כו

ביאור קושיא ג

והשתא א"ש קישור דברי המשנה, דמהרישא דלא יטול אפילו לטהר המצורע, מזה רואין כי מצות שילוח הקן גדול יותר ממצות הבאת שלום שבטהרת מצורע, עין שמביא ביאת אליהו ומשיח שהוא "הבאת שלום" יותר גדול, ומה רואין גם כן ששכר שילוח הקן הוא גם לעולם "הבא", שהרי ימות המשיח נקראים גם כן עולם "הבא", ואם כן ידעין דפירוש הכתוב "למען ייטב לך והארכת ימים" הוא על לעולם הבא, כדרשת רבי יעקב

איבערדעם איז רעכט [קישור דברי המשנה].

ער האָט געמיינט ס'איז דוחה [טהרת] מצורע [לעשה דשילוח] ווייל ס'איז "גדול השלום". [זאָגט ער] ניין, 'דאָס' [שילוח הקן] איז אָבער 'נאָך גרעסער', דעם וועט ברענגען נאָך אַ 'גרעסערע' שלום [שהוא ממחר ביאת אליהו שיבוא לעשות שלום בכל העולם, ושלום בין ישראל לאביהם שבשמים].

איבערדעם שטייט דאָ לְמַעַן יִיטֵב לָךְ וְהָאֲרֶכֶת יָמִים, [ופירשו בגמרא] לעולם שכולו ארוך האָט מען דאָ גערעדט, און "לאחר ביאת המשיח" הייסט אויך אַן "אַנדערער עולם"^{כט} [אפילו כאן למטה בארץ, ונמצא דיש בזה שכר בכ' עולמות]. [ונמצא כי עשה דשילוח הקן] דאָס ברענגט גרעסערע זאָכן אויף שפעטער.

וזה"ל של רבינו בסעודת מוצאי יום כיפור תש"כ: ס'שטייט דאָך (עדות ח, ז) אליהו וועט קומען לעשות שלום בעולם, מיינט מען דאָך פשוט [לדברי המפרשים, אז] ער וועט מאַכן שלום צווישן 'איין מענטש מיטן אנדערן', לא לרוח וְלֹא לְקָרֵב [אַלּאֹּלָעוּשׁ שְׁלוֹם] זאָגט די משנה. - א פלא אין ילקוט שמעוני אין 'מדרש' (ריש פ' פנחס), דאָרט אין מלאכי (ג, כג) אָנְכִי שִׁלַּח לָכֶם אֶת אֱלֹהֶיךָ, זאָגט ער דאָס לשון, אליהו וועט קומען לעשות שלום 'בין ישראל לאביהם שבשמים', [ולפי זה יש לפרש המשנה] 'דאָס' איז טייטש לעשות שלום בעולם, צו מאַכן שלום בין ישראל לאביהם שבשמים.

אין די 'גמרא' (שבת קטז:): זעהט דאָך ארויס, "שלום" הייסט - "בין ישראל לאביהם שבשמים" - אין דער "אמונה", די גמרא זאָגט רבי טרפון, ער האָט פאַרברענט [ס"ת שכתבו מין] אינאיינעם מיט די אזכרות, [ואמר רבי ישמעאל] קל וחומר, מה-דאָן א סוטה כדי לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה מִזְאָל פאַרברענען [למחות במים] דעם שם, הללו שמטילין איבה ותחרות בין ישראל לאביהם שבשמים על אחת כמה וכמה, שטייט דאָך אַרְוִיס אין די גמרא אַז דאָס איז אַמָּאָל [וויכער, שזה נכלל בענין "שלום"], זעט מען פון די גמרא אז צו רודפין מינים מיט אפיקורסים, דאָס הייסט "שלום", נישט אזוי ווי די וואָס 'זיי' זאָגן אַז "שלום בעולם" הייסט אז מ'זאָל חלילה מאַכן שלום מיט מינים און מיט אפיקורסים, נאָר פאַרקערט, 'דעם' איז שלום. די גמרא לערנט אַרְוִיס, דאָס גאַנצע, דער מקור השלום, איז געדריינגען פון דאָרטן [מפסוק הָלוֹא מִשְׁנֹאֲפִי ה' אֶשְׁנָא [וגר'], מ'לערנט אַרְוִיס, ס'איז געדריינגען 'וואָס' מ'דארף צו טוהן פאַרן "שלום" בין ישראל לאביהם שבשמים. אליהו וועט קומען לעשות שלום בעולם, וואָרן דעמאָלטס וועט זיין וְלֹאֲלֵהָ הָאֲרֶץ דְּעָה, ווי דער רמב"ם זאָגט (סוף הל' מלכים) אפילו די אומות העולם וועלן גלייבן דעמאָלטס, ס'וועט זיין א שטאַרקע 'אמונה' וועט אַרפֿאַקומען, דער מלך המשיח וועט אַרפֿאַברענגען [השפעת אמונה וקדושה] ער וועט 'איבערמאָכן' די וועלט, מיט זיין כח, אליהו ומשיח, [ועל זה אמרו במשנה] די וועלן קומען לעשות "שלום" בעולם.

^{כב} בילקוט שמעוני (ריש פרשת פנחס): אמר רבי שמעון בן לקיש פינחס הוא אליהו. אמר לו הקב"ה, אתה נתת שלום בין ישראל וביני בעולם הזה, אף לעתיד לבא אתה הוא שעתידי ליתן שלום ביני לבין בני, שנאמר הִנֵּה אָנְכִי שִׁלַּח לָכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיאִים לִפְנֵי בּוֹא יוֹם ה' וגו' וְהָיִיב לָב אֲבוֹת עַל בְּנֵיהֶם. ובפרקי דרבי אליעזר (סוף פרק מג) הלשון: ואין ישראל עושין תשובה עד שיבא אליהו הנביא, שנאמר הִנֵּה אָנְכִי וגו'.

^{כג} עיין דברי יואל (בשלח עמ' שלה ד"ה ואפשר) בשם היפה תואר (שמו"ר יב, ט) דלשון "עולם הבא" שבדברי חז"ל אף שהכוונה על פי הרוב לעולם הנשמות בשמים, מ"מ לפעמים הכוונה על לעתיד לימות המשיח, והוסיף שם רבינו בטעם הדבר וז"ל: ואפשר דמפני שיהיו ימות המשיח משונים בבחינתן מהעולם הזה, ועמידת העולם יהיה בבחינה גבוה יותר, על כן כינוהו חז"ל בשם עולם הבא.

כז

ועל כן קודם שהביא במשנה הרישא דמשם רואין דלמען ייטב לך והארכת ימים קאי על הטבת עולם הבא, והיה מקום לפרש הפסוק דקאי על הטבת עולם הזה, לא היה שייך לדרוש הק"ו שבסיפא על מתן שכרן של מצוות, דאפשר דהיא הנותנת דיען ששילוח הקן היא מצוה קלה לכן שכרה בעולם הזה, משא"כ בשאר מצוות ששכרן לעוה"ב

היצט איז רעכט, ווילאנג כ'האָב נישט געוואוסט [אז] לא יטול אם על הבנים אפילו לטהר את המצורע, האָב איך דאָך געקאָנט לערנען אַז מ'מיינט [למען ייטב לך והארכת ימים] נאָר אויף 'דעם' עולם. [און] אַז ס'איז נאָר אויף דעם עולם, איז 'אויס' קל וחומר וואָס ער האָט געזאָגט מה-דאָך מצוה קלה שהיא כאיסר [ק"ו למצות חמורות שבתורה], ווייל 'היא הנותנת', ווייל ס'איז אַ קליינע מצוה צאָלט מען עס אָפּ אויף 'דעם' עולם, [משא"כ] אַ מצוה [חמורה שכרה לעולם "הבא", כי] שכר מצוה בהאי עלמא ליכא.

אבל לאחר שאנו רואין בהרישא דמצוה זו גדול מהבאת שלום, ומזה אינו יודעין שהפסוק למען ייטב לך מתפרש על עולם הבא, אם כן השתא שייך שפיר הק"ו, דמה מצוה קלה שהיא כאיסר שכרה מרובה אפילו בעולם העליון, ק"ו למתן שכרן של מצוות חמורות

אַז איך זעה אָבער [מהא דלא יטול אפילו לטהר המצורע] אַז ס'איז דוחה אַ מצוה פון "שלום" אויכעט, ליגט דאָך [גם שכר עולם הבא במצוה זו], "שלום" איז דאָך ביידע [הקדן לעוה"ב והפירות בעוה"ז], ס'איז דאָך [עיקר שכר השלום על] לעולם הבא, און 'דעם' [מצות שילוח הקן] איז 'נאָך' גרעסער [שדוחה הבאת שלום דמצורע], זעה איך דאָך אַז [אפילו] אַ "מצוה קלה" [שהיא כאיסר] איז גרויס אפילו 'בעולם העליון', איז דאָך עפעס טייטש דער למען ייטב לך והארכת ימים [אויף] "בעולם העליון", ס'איז טאָקע 'אַזוי' טייטש [כדברי רבי יעקב, והראיה] ס'איז נאָך גרעסער [מהבאת שלום], זעה מיר [אז] דער "קל וחומר" איז זייער אַ גוטער קל וחומר.

כח

איבערדעם איז רעכט דער קישור פון די משנה, לא יטול אדם אם על הבנים אפילו לטהר את המצורע, זעה איך דאָך וואָס דאָס איז טייטש [למען ייטב לך והארכת ימים, דהוא לעולם שכולו ארוך].

איבערדעם זאָגט ער, אַז דאָס מיינט מען, איז דאָך דער למען ייטב לך אויף בעולם העליון, וואָרן "שלום" איז דאָך הקדן קיימת לעולם הבא, און 'דעם' [שילוח הקן] איז 'נאָך' גרעסער, איז דאָך למען ייטב לך [אויף] "בעולם העליון", איז עס טאָקע זייער אַ גוטער קל וחומר, מה-דאָך אַ מצוה קלה שהיא כאיסר, ס'איז נאָר אַן איסר, [ואמרה תורה למען ייטב לך וגו', בעולם העליון], איז דאָך [ראיה כי] לעולם ווייסט מען דאָך גאָרנישט וואָס אַ מצוה 'טוט אויף' אויבן אין די 'עולמות העליונים', איז דער "קל וחומר" זייער אַ גוטער קל וחומר, מה-דאָך מצוה קלה שהיא כאיסר [אמרה תורה] למען ייטב והארכת ימים, ביי אַ מצוה חמורה איז על אחת כמה וכמה.

כט

ביאור המדרש בקושיא ב - אופן ב

ובזה יובן מהיכן למדו מפסוק זה לומר דאם קיימת מצוה זו אתה ממחר רגלי משיח ואלהיו, דהא כאן יש "תשלח" יתירה ללמוד דאפילו לדבר מצוה כההרת המצורע לא יטול אם על הבנים, והטעם משום דגם בשילוח הקן יש ענין של "גדול השלום", עוד יותר מבמצורע, יען שממחר ביאת אליהו שבא לעשות שלום בעולם

איבערדעם איז רעכט [המדרש בקושיא ב, מהיכן הוציאנו לדרוש מכאן דשילוח הקן ממחר רגלי משיח ואלהיו]. אַז איך זאָג אַז ס'ברענגט שלום, וואָרן איך זעה דאָך דאָרטן [בפסוק "תשלח" יתירה, דדרשינן אפילו לדבר מצוה, שלא יטול אם על הבנים אפילו לטהר המצורע, ומזה

רואין כי ער איז גרעסער פון אן אנדערן שלום, [וואס כן] מסתמא ברענגט עס א גרעסערן שלום, ברענגט עס רגלו של משיח, און אליהו'ן ברענגט עס.

ל

ביאור קושיא ב - אופן ג

שילוח הקן ממחר את הגאולה, יען שתנאי אופן קיום המצוה, הוא כאופן תנאי הגאולה, שאי אפשר לעשות שום הומנה לזה על ידי "פעולות" בני אדם, רק יש להמתין ולצפות להשי"ת שהוא ימין לו מצוה זו, ושהוא ישיענו בגאולה האמתית על פי פשוט קען זיין, [לבאר] פאָרוואָס [שילוח הקן] מסוגל לביאת המשיח ואליהו', ווייל מ'זעט ס'איז עפעס איין בחינה [אופן קיום מצוה זו, ואופן הגאולה].

לא

[ביין] "מצות שילוח הקן" שטייט (חולין קלט:) [דדרשינן] "כי יקרא" פרט למזומן, דער בורא כל עולמים איז עס מזמין, טאָמער וועל איך מיר אָנגרייטן [אַליין, ואעשה פעולות שיתהווה קן ויהיה שם] וְהָאֵם רִבְצָת עַל הָאֶפְרָחִים או עַל הַבִּיצִים, אַז איך גרייט עס מיר אָן, איז 'אויס' מצוה, און ס'איז גאָרנישט [ש'קען] שהוזמן על ידי בני אדם, מותר ליקח האם עם הבנים, וליכא לא הלא תעשה דלא תקח האם על הבנים, ולא העשה דשלח תשלח]. די זעלבע זאך וואָס די תורה הקדושה האָט געזאָגט [הלא תעשה] לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים [און העשה] שְׁלַח תְּשַׁלַּח, צי וועט מען זאָגן אז דאָס איז דער טעם וועגן רחמים, צי וואָס פֿאַר אַ טעם מ'זאָגט [על מניעת לקיחת האם מעל הבנים, מצינו כי עם כל זה] אַז [=אויב] דאָס איז אָנגעגרייט' איז עס 'אויס' מצוה. (עיין טור ושו"ע יורה דעה רצב, ב.) נאָר אַז דער 'בורא כל עולמים' איז עס מזמין, [רק אז שייך המצוה, וכמו שדרשון] כי יקרא פרט "למזומן".

לב

אַזוי איז "ביאת המשיח". דאָס טאָר מען זיך נישט 'אַליין' נעמען, דאָס טאָר מען זיך נישט 'אָנגרייטן'. אונז ברויך מיר נאָר טון תשובה און מעשים טובים פאָר'ן בורא כל עולמים, און די "ישועה" וועט השם יתברך ברענגען. טאָמער טו איך דאָס אַליין, איז עס גאָרנישט [קיין גאולה], איז עס אויס. איז עס אויס [גאולה], און ס'איז דער היפוך [מגאולה]. דאָס איז גאָר אַן "אומגליק". איבערדעם זעט מען, די צוויי מצות זענען פונקט גלייך, איז דאָס איין בחינה.

לג

איבערדעם זאָגט ער [במדרש, שהפסוק מתחיל] כי יקרא קן צפּור, [ומזה דרשן] פרט למזומן, אַז דו ווילסט דיך [אַליין] ברענגען צו אַ מצוה [לא שייך כל המצוה דשילוח הקן], פון דאָרטן זעט מען [אם קיימת שילוח הקן אתה ממחר רגלו של משיח, ווייל] למהר רגלו של משיח איז אויך אַזוי, אַז דער בורא כל עולמים וועט מזמין זיין. אַז מ'זוכט מצות, [ביין] אַזאַ מצוה וואָס "כי יקרא", איז נאָר [אַז] מ'דאַרף בעטן דעם באַשעפער אַז דער בורא כל עולמים זאָל דאָס מזמין זיין [לפניו], מ'קאָן דאָס נישט אַליין טון.

נישט אַזוי ווי אַ [אַנדערע] מצוה, [ווי למשל] "תפילין" און "מזוזות", אַז איך גרייט מיר אָן אַליין, איך נעם דאָס 'פאַרמעט' און [איך טו] 'אַנשרייבן', איך גרייט מיר אָן די מצוה.

דאָס [שילוח הקן] איז אַזאַ מצוה, אַז איך גרייט מיר אָן איז 'אויס מצוה', כי יקרא פרט למזומן.

זעט מען דאָס איז עפעס איין בחינה מיט "ביאת המשיח" און מיט "אליהו",
[וואָס] מ'ברויך נאָר האָפֿן צום בורא כל עולמים, עפעס אַנדערש גאָרנישט, [מלצפות
אַז] דער בורא כל עולמים זאָל רחמנות האָבן. (רע"ע באַווייזט בחינה זו שבאופן ג, בס"ג תצא תשי"ג,
תש"כ, תשכ"ב, תשכ"ה, וס"ג ויחי תשי"ח).

לד

ברכת הקודש

דער בורא כל עולמים זאָל העלפֿן:

מ'זעמיר דאָך אין די טעג [של חודש אלול], די 'פֿאַר טעג' וואָס מ'האָב מיר ביז צו
די "הייליגע טעג". דאָס זענען די ימי התשובה, ימי הרחמים והסליחות.
מ'זאָל מיר זוכה זיין צו טון "תשובה שלימה" פֿאַר'ן בורא כל עולמים.
דער באַשעפֿער זאָל מקרב זיין לבבות בני ישראל, אַז מ'זאָל מיר זוכה זיין צו-
צוקומען צום אמת.

מ'זאָל מיר זוכה זיין צו דינען דעם באַשעפֿער "באמת וכלב שלם".
מ'זאָל האָבן עפעס א "הכנה" אויף די הייליגע טעג.
ס'זאָל נתקבל ווערן תפלותינו "ברחמים וברצון" פֿאַר'ן בורא כל עולמים.
מ'זאָל מיר זיך אויסבעטן "שנת גאולה וישועה" (אמן).
מ'זאָל במהרה געהאָלפֿן ווערן, אַ "שנת ברכה וחיים", און די "ישועה
שלימה".

דער בורא כל עולמים זאָל משמח זיין 'לבבות נשברות' שבישראל.
דער בורא כל עולמים זאָל אויסהיילן די "צובראָכענע הערצער" פֿון אידישע
קינדער במהרה.

מ'זאָל במהרה געהאָלפֿן ווערן מיט כל מיני ישועות.
מ'זאָל זוכה זיין צו זען בישועת כל ישראל ושמחתן, בהתרוממות קרן התורה
וישראל ובהתגלות כבוד שמים עלינו במהרה. בימינו אמן.

